Pregledni naučni rad
UDK:343.9:316.624-053.3/.6
DOI:10.7251/ZND2601323S

MOTIVI I KARAKTERISTIKE KRIVIČNIH DJELA KOJA POČINE DJECA

Doc.dr Muhamed Šemoski [134]
Univerzitet Privredna akademija Brčko

Adnan Derdemez, MA
Visoka škola za komunikacije Beograd

Apstrakt: *Problem ubistava i slučajeva gdje su izvršioci djeca je dilema svakog zakonodavnog sistema, prije svega. načina određivanja donje starosne granice kažnjavanja djece. Ona je najčešće 14 godina u većini zemalja, ali šta sa djecom koja su počinila masovna ili teška ubistva, a koja nemaju navršenih 14 godin!?. Pravosudni sistem još uvijek traži adekvatna rješenja za ovakve slučajeve, ali je evidentno da postoje mnoge nedoumice ili rupe u zakonu koje djecu ubice čine neodgovornim i za najsvirepie zločine. Kako i na koji način onda postupati sa takvom djecom, na koji način ih resocijalizirati i nakon određenog vremena integrisati ponovo u društvenu zajednicu je pitanje zaista kompleksno koje otvara mnoga potpitanja i dileme. Upravo u ovom radu ukazaćemo na neke od karakteristika krivičnih djela koja počine djeca, kao i motive za izvršenje istih.*

Ključne riječi: *motiv, krivična djela, ubistva, djeca, kriminalitet*

UVOD

Kod izvršenja krivičnih djela od strane maloljetnih delinkvenata karakteristični su motivi. Postoji određena razlika između motiva izvršenja krivičnih djela maloljetnih i odraslih. Kod imovinskih krivičnih djela, motiv za odrasle učinioce krivičnih djela obično je protivpravno prisvajanje imovinske koristi, dok kod maloljetnika motiv može biti i želja za isticanjem, uvažavanjem, samopotvrđivanjem, procjena svojih mogućnosti i sposobnosti, i sl. (Macanović, Pajić, 2022).

[134] dr.semoski@gmail.com

Maloljetnici najčešće izvršavaju imovinska krivična djela, sa naglašenom crtom agresije. Za razliku od punoljetnih oni krivična djela vrše često udruženi u grupama od dva ili više maloljetnika, i koje su uglavnom neformalnog karaktera. Razlog udruživanja je vršenje određenog djela ili serije krivičnih djela (teška krađa, oduzimanja vozila, razbojništvo i seksualni delikti) (Ljubičić, 2008).

Međutim maloljetnici su često izvršioci i onih najtežih krivičnih djela ubistva i teškog ubistva. Prije nego što navedemo neke primjere gdje su počinioci takvih krivičnih djela upravo djeca definisaćemo pojam ubistva, i njegove karakteristike. Prema Derenčinoviću (2004) ubistvo se smatra jednim od najtežih krivičnih djela. Posljedica koja proizlazi iz takvog djela je smrt druge osobe. Za razliku od ostalih krivičnih djela, ubistvo je među onima koje će najvjerojatnije biti prijavljeno i istraženo, te se nastoji precizno i tačno mjeriti i uvrštavati u statistiku (Walton, 2006). Douglas, Burgess, Burgess, Ressler (2006) definišu ubistvo kao namjeran čin počinjen od jedne osobe prema drugoj, te u definiciju ne uključuje ubistva iz nehata, samoubistva, pokušaje ubistva, slučajna te opravdana ubistva.

KARAKTERISTIKE KRIVIČNIH DJELA KOJA POČINE DJECA

U odnosu na kriminalitet punoljetnih lica, „kriminalitet maloljetnika karakterišu svojstva ličnosti maloljetnih delinkvenata, njihova biološka, emocionalna i socijalna zrelost, koja u većoj ili manjoj mjeri nije dovoljno razvijena. Fiziološki proces kao i proces socijalizacije još uvijek nije završen. Kada se ima u vidu sva složenost procesa socijalizacije ličnosti, onda nije ni čudo da u tom, tehnološki rečeno „proizvodnji ljudi“ ne uspijevaju svi, iako je želja i namjera svih roditelja, čak i najokorjelijih kriminalaca, da njihova djeca budu uspješna, socijalno prihvaćena i omiljena“ (Nikolić, 2005:61). Mnoga izučavanja ukazuju na određene karakteristike maloljetničke delinkvencije koje je čine specifičnim u odnosu na kriminalitet odraslih, neke od karakteristika su:

- Rani početak prestupničkog i kriminalnog ponašanja;
- Dug kriminalni staž maloljetnika;
- Druženje sa starijim i iskusnijim kriminalcima;
- Nasilničko ponašanje;
- Vršenje krivičnih djela po nalogu starijih kriminalaca;
- Porodica koja se blagonaklono odnosi prema maloljetnom učiniocu krivič nih djela;
- Porodica čiji pojedini članovi imaju kriminalno iskustvo;

- Veliki broj izvršenih krivičnih djela koja su najviše zastupljena i u krimin alitetu odraslih;
- Sve češće se pojavljuju kao izvršioci teških kr. djela kao što su ubistva, ra zbojništva, teške krađe;
- Sve veći broj izvršenih krivičnih djela je sa elementima nasilja;
- Nošenje hladnog i vatrenog oružja;
- Udruživanja u grupe radi vršenja krivičnih djela (grupe nemaju karakter o rganizovanog
  kriminaliteta, već su više izraz osjećaja nesigurnosti i sugestibilnosti);
- Veliki broj povratnika u vršenju krivičnih djela (značajan broj punoljetni h recidivista
  započinjao je svoju kriminalnu karijeru u doba maloljetstva);
- Često korištenje alkoholnih pića i opojnih droga;
- Vršenje krivičnih djela pod dejstvom opojnih sredstava;
- Specifičan žargon (komunikacija) između maloljetnika;
- Korištenje društvenih mreža za podizanje ličnog publiciteta u svome okru ženju,
  pokazivanje izlazaka u noćnim klubovima i neformalne kriminalne grupe kojoj pripadaju;
- Često korištenje skupih motornih vozila (motocikli, automobili i sl.) bez posjedovanja
  vozačke dozvole;
- Nepoštovanje i provociranje službenih lica prilikom obavljanja službenih dužnosti i često pružanje pasivnog i aktivnog otpora prilikom privođenja;
- Neprihvatljiv stav o društvenim vrijednostima, itd. (Macanović, 2020).

U zavisnosti od doprinosa u izvršenju krivičnog djela, može se napraviti klasifikacija maloljetnih delinkvenata. Tako prema prof. Konstantinović-Vilić postoje maloljetnici koji izvršavaju krivično djelo „po nalogu“ ili zahtjevu punoljetnog lica; profesionalci i oni koji povremeno vrše krivična djela. U prvoj grupi maloljetni delinkventi su određeni kao poluamateri u kriminalitetu koji veoma jeftino naplaćuju svoje usluge za obavljeni posao; drugoj grupi pripadaju oni maljoletnici koji su za sistem vrijednosti prihvatili jedino kriminalitet dok se treća grupa maloljetnih delinkvenata smatra najbrojnijom i podrazumijeva one maloljetnike koji se redovno školuju, neki od njih su dobri učenici i samo povremeno, najčešće pod uticajem drugih iskusnijih kriminalaca, vrše krivična djela (Konstantinović-Vilić, Nikolić-Ristanović, Kostić 2009).

Današnja obilježja ubistva se razlikuju u nekim odrednicama u odnosu na ranije godine. Povećao se broj ubistava povezanih s drogom, bandama, zatim ubistvo kada počinitelj puca iz vatrenog oružja dok se nalazi u motornom vozilu, te bježi s mjesta ubistava (engl. „drive-by shootings“) što implicira da su ubistava postala opasnija, nerazumnija i više nasumična. Pucnjava iz vožnje omogućuje počiniteljima da brzo pogode svoje mete i pobjegnu s mjesta događaja prije nego što policija stigne reagovati. Zaštita, anonimnost, osjećaj moći i lakoća bijega koje pruža vozilo za bijeg navode neke vozače da se osjećaju sigurnima. Zbog navedenog sve je teže odrediti vezu između počinitelja i žrtve, te je teže uočiti motive (Walton, 2006).

Prema istraživanju provedenom na uzorku od 100 počinitelja ubistava, rezultati pokazuju da je polovica ispitanika zloupotrebljavala sredstva ovisnosti u periodu činjenja ubistava, dok je skoro polovica njih bila intoksicirana sredstvom ovisnosti u vremenu samog činjenja. Za potrebe navedenog istraživanja, aktivna zloupotreba sredstava ovisnosti se definisala u okviru uzimanja 3 ili više puta tokom 30 dana koji su prethodili ubistvu, dok je za zloupotrebu alkohola vrijedilo 5 ili više puta. Također, pokazalo se da je veća vjerovatnoća zloupotrebe sredstava ovisnosti kod počinitelja ubistava s ranijom kriminalnom istorijom u odnosu na one koji su ubistva počinili prvi put. Zaključno, važno je napomenuti da zloupotreba sredstava ovisnosti može pridonijeti činjenju krivičnog djela ubistva (Yarvis, 1994).

Alkohol dominira u odnosu na zlouporabu drugih sredstava ovisnosti kada je riječ o slučajevima ubistva. Prema Žaji (1992) alkohol, odnosno alkoholizam, kod osobe ima veliki uticaj na pojavu nasilnog ponašanja, posebno ubistava i fizičkih povreda te utiče na recidiv počinitelja. Derenčinović (2004) se također slaže s time da je alkohol kriminogeni faktor, posebno kod krvnih delikata, te ga smatra jednim od najvažnijih kriminogenih faktora. Često je ljubomora motiv činjena ubistva i kod maloljetnika, gdje usljed raskida veze dolazi do frustriranosti i paranoje koja često pored zastrašivanja, verbalnog vređanja partnera može pod dejstvom alkohola ili opojnih sredstava dovesti do ubistva.

Da bismo bolje razumjeli ubistva važno ih je kategorizirati odnosno podijeliti prema vrstama. Prema Gavin (2014) ubistva se defininišu prema različitim obilježjima koja ih svrstavaju u različite kategorije. U skladu s navedenim, autor razlikuje genocid, masovna ubistava i ubistava kada osoba ubije dvije ili više žrtava u kratkom vremenu na različitim lokacijama odnosno ubilački pohod

(engl. spree killing), obična ubistava, ubistava bez predumišljaja, samoubistva i serijska ubistava. Obilježja masovnih ubistava su slična ubilačkom pohodu, no razlika je u tome što masovna ubistava podrazumijevaju višestruka ubistava koja se događaju u isto vrijeme i na jednoj lokaciji, dok ubilački pohod također podrazumijeva višestruka ubistava u isto vrijeme, ali na različitim lokacijama. Čest i karakterističan element za ovakvu vrstu ubistava je samoubistvo počinitelja. Može uključivati jednog počinitelja, dvoje ili malu grupu počinitelja. Obično ubistvo podrazumijeva namjerno ubistvo druge osobe. Unutar ove definicije isključuje se ubistvo nerođenog djeteta. Važan element u ovakvoj vrsti ubistva je namjera. Ubistava bez predumišljaja definišu se kao ubistava bez namjere odnosno, ubistava kojima nije bila namjera ubiti drugu osobu. Unutar navedene definicije, ubistava bez predumišljaja se razlikuje od ubistava u samoobrani ili odbrani druge osobe. Isto tako, potrebno je razlikovati ubistvo na mah i ubistvo iz nehata. Ubojstva iz nehata su ona koja su počinjena bez namjere da se nekoga usmrti, no počinitelj nije bez krivnje. Primjer su ubistva prouzrokovana saobraćajnim nesrećama pod uticajem alkohola. Kod druge podvrste, ubistva na mah smanjena je krivnja počinitelja, jer se uzima u obzir uticajj afekta. Primjer su ubistva iz strasti. Serijska ubistva su, za razliku od ostalih, specifična i podrazumijevaju ubistvo više ljudi kroz određen period vremena od strane jednog ili više počinitelja. Bitno obilježje je da postoji period mirovanja između ubistava. Žrtve su često izabrane po istim obilježjima za koje se pretpostavlja da počinitelju predstavljaju određenu simboliku (Macanović, 2024).

Ubistva intimnih partnera obično su popraćena dugoročnim verbalnim, psihičkim i fizičkim nasiljem. Ona uključuju ubistva intimnih partnera ili drugih članova obitelji. Najčešće se radi o ženskim žrtvama odnosno muškim počiniteljima. Istraživanje Brownea i Williamsa (1987, prema Kocsis, 2007) pokazalo je da su žrtve kod ubistava intimnih partnera većinom žene, odnosno više od polovice ženskih žrtava je bilo ubijeno od strane muških partnera. Ovakva vrsta ubistva je često popraćena samoubistvom. Postoje vrste ubistava koja uključuju ubistvo oba roditelja, očuha i maćehe, bake i djeda ili drugih bliskih rođaka. U pozadini su često obiteljski konflikti, seksualno nasilje i zloupotreba sredstava ovisnosti. U istraživanju Le Bihana i Benezecha koje je provedeno u Francuskoj, uključeno je 42 počinitelja ovakve vrste ubistva, rezultati su pokazali da su većina počinitelja bili samci te da su živjeli s roditeljima. Jedno od specifičnih vrsta ubistva unutar ove skupine je ubistvo majke. Takvo ubistvo, kada je počinjeno od strane sina, je često vezano uz Edipov kompleks prema kojem počinitelj osjeća krivnju i bijes

prema majci za koju smatra da je odgovorna za njegovu nesamostalnost i sprečavanje odrastanja. Kada su u pitanju ženski počinitelji odnosno kćeri, često se radi o motivaciji povezanoj s osjećajem ambivalencije i suparništva zbog privrženosti ocu (Kocsis, 2007).

PROFIL LIČNOSTI UBICE I MOTIVI KRIVIČNIH DJELA KOJA POČINE DJECA

Seksualna ubistva, odnosno ubistva motivisana seksualnim motivima, su ubistva kod kojih postoje seksualni elementi koji su prisutni u svakom kaznenom djelu, uključujući silovanje pa do različitih seksualnih napada. Unutar navedene kategorije razlikuju se organizivana i neorganizivana seksualna ubistva. Prva grupa obuhvaća počinitelje koji planiraju ubistvo, određuju svoje žrtve svjesno, žele kontrolisati situaciju i ostale elemente vezane za ubistvo. Druga grupa često odabire žrtve koje su iz njihovog geografskog područja. Razlog tome je impulzivnost ove vrste počinitelja. Neorganizovanost se može vidjeti u svim elementima ovakvog ubistva i rezultat je nedostatka kriminalne sofisticiranosti, zlouporabe droge i alkohola ili slabih mentalnih sposobnosti (Douglas i sur., 2006).

Kada je u pitanju profil ličnosti ubojica ukazaćemo na neke bitne karakteristike. Počinitelji ubistva se mogu podijeliti u dvije grupe prema svojoj ličnosti. Jedna grupa obuhvata ubojice koji su nervozni, hladni, impulzivni, depresivni i tihi. Druga grupa obuhvata ubojice koji su aktivni, srdačniji, objektivni, s višom razinom samokontrole (Lester, 1984 prema Highland i sar., 2010). Takođe, Munnich (1993, prema Highland i sar., 2010) ističe podjelu počinitelja ubistava na tri tipa. Prvi je neinhibirano-amoralan tip koji je pretjerano kontrolirajući, rigidan i smiren. Drugi tip je depresivno-inhibiran koji ima jake obranbene mehanizme i rigidan je, dok se posljednji odnosi na anksiozno-inhibirani tip kod kojeg se agresija javlja u stresnim situacijama (Mash, Dozois, 2003).

Često postavljamo pitanje: „Jesu li serijski ubojice rođeni ili odrasli“? Argument o prirodi protiv vaspitanja još uvijek traje i danas je istražen. Ako imate sretno djetinjstvo, ali ubojite gene, možda samo imate dobre šanse da živite normalnim, odraslim životom. Ako potencijalni ubojica ima pogrešnu genetiku i strašno djetinjstvo, onda je to opasna vremenska bomba koja čeka da se dogodi. U Anatomija nasilja, kriminolog Adrian Raine vjeruje da postoje i biološke i ekološke osobine koje mogu pretvoriti dijete u hladnokrvnog ubojicu. Neke od

potencijalnih osobina ubojice uključuju: biti muškarac, niska brzina otkucaja srca, oštećenje mozga i majka koja je pušila i pila tokom trudnoće, djeca koja su odvojena od roditelja prije treće godine ili ako njihovi roditelji ne žele s njom se uključite u mladoj dobi. Profesor FBI-ja Jim Clemente objasnio je: "Genetika opterećuje pištolj, njegova osobnost i psihologija ga ciljaju, a njihova iskustva povlače okidač." Istražujući neke od najzloglasnijih serijskih ubojica ikada poznatih, svi oni pokazuju različite obrasce zlostavljanja u djetinjstvu i rane traume (Macanović, 2024).

ZAKLJUČAK:

U Evropi, ali mnogo manjem obimu nego u Južnoj Americi, nekim zemljama Azije i Afrike, mladi sve više nose i upotrebljavaju vatreno oružije. Većina njih oružije nosi i koristi zbog vlastite bezbjednosti, ali neki od njih prije svega zbog zastrašivanja drugih, nasilja i reketiranja. Mladi danas žele da izgledaju opasniji kako bi stvarali rejting u naselju u kome žive i među vršnjacima, a onda i daleko širem kontekstu. Oni često žele da kopiraju starije kriminalce, ali i da izvrše neke opasne poslove za njih kako bi se dokazali i stvorili rejting među njima. Često se dešava da izmanipulisani od strane upravo starijih kriminalaca i pod djestvom opojnih sredstava učine teško ubistvo. Takva djeca završavaju u maloljetničkom zatvoru koji postaje samo još jedna stepenica u nizu kriminalnog miljea i biografije koja će im kada izađu iz zatvora biti značajna referenca u svijetu kriminala, ali i trajna etiketa u sistemu vrijednosti i društvu u kome žive.

Literatura:

1. Derenčinović, D. (2004). Uvod u kriminologiju i socijalnu patologiju. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
2. Douglas, J., Burgess, A. W., Burgess, A. G., Ressler, R. K. (2006). Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crime (Drugo izdanje.). San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
3. Gavin, H. (2014). Criminological and Forensic Psychology. London: Sage Publications.
4. Highland, R. A., Kern, R. M., Curlette, W. L. (2010). Murderers and Nonviolent Offenders: A Test of Alfred Adler's Theory of Crime. Journal of Individual Psychology, 66(4).
5. Kocsis, R. N. (2007). Criminal profiling: International theory, research and practice. Totowa, NJ: Humana Press.
6. Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2009). Kriminologija. Niš: Pelikan print.

7. Konstantivnović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2012). Kriminologija. Niš: Pravni fakultet Univerzitet u Nišu.
8. Ljubičić, S. (2008). Maloletnički kriminalitet. Kultura polisa, 8-10, str. 331-354.
9. Macanović, N. (2020). Socijalno neprilagođeno ponašanje djece i adolescenata. Banja Luka: Centar modernih znanja.
10. Macanović, N. (2024). Ubistva u školama – analiza studija slučaja iz ugla socijalne pedagogije. Banja Luka: Centar modernih znanja.
11. Macanović, N., Pajić, M. (2022). Odnos maloljetnih prestupnika prema počinjenom krivičnom djelu. Revija za kriminologiju i krivično pravo. Vol.60. br.2. str.149-165.
12. Mash, E., Dozois, D. (2003). Child Psychopathology: A Developmental – Systems Perspective. In E. Mash & R. Barkley (Eds., Child psychopathology (pp. 3–74), New York: The Guilford Press.
13. Nikolić Z., (2005), Penološka andragogija sa metodikom prevaspitavanja, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
14. Walton, R. (Ur.). (2006). Cold case homicides: Practical investigative techniques. Boca Raton, Florida: CRC Press.
15. Yarvis, R. M. (1994). Patterns of substance abuse and intoxication among murderers. Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online, 22(1), 133-144.
16. Žaja, B. (1992). Utjecaj demografskih i sociooloških karakteristika na ponašanje nasilnika. Defektologija, 28(1-2), 243-260.

MOTIVES AND CHARACTERISTICS OF CRIMINAL OFFENCES COMMITTED BY CHILDREN

Assoc.Prof.Dr. Muhamed Šemoski
University of Business Academy Brčko

Adnan Derdemez, MA
College of Communications Belgrade

Abstract*: The problem of murders and cases where the perpetrators are children is a dilemma for every legislative system, first of all. the way of determining the lower age limit for punishing children. It is most often 14 years in most countries, but what about children who have committed mass or serious murders, who are not yet 14 years old!?. The judicial system is still looking for adequate solutions for such cases, but it is evident that there are many doubts or loopholes in the law that make child murderers irresponsible for even the most heinous crimes. How and in what way to deal with such children, how to resocialize them and after a certain time integrate them back into the social community is a truly complex issue that opens up many sub-questions and dilemmas. In this paper, we will point out some of the characteristics of crimes committed by children, as well as the motives for committing them.*

Keywords: *motive, crimes, murders, children, crime*